

Latijn S
2de graad D-finaliteit
II-Lat-d

BRUSSEL

D/2021/13.758/029

Versie januari 2022

Disclaimer

Gezien de te grote omvang en gedetailleerdheid van het geheel van de basisvorming en de specifieke vorming zoals bepaald door de Vlaamse regering (eindtermen, specifieke eindtermen, beroepskwalificaties) zal er, in tegenstelling tot het oorspronkelijke opzet van onze leerplannen, veelal onvoldoende ruimte zijn om de leerplandoelen in dit leerplan met voldoende diepgang te realiseren binnen de beschikbare onderwijstijd of voor het schoolbestuur, het lerarenteam of de individuele leraar om eigen inhoudelijke of didactische keuzes te maken.

De leerplannen 2de graad zijn opgesteld onder voorbehoud van de uitspraak van het Grondwettelijk Hof met betrekking tot het verzoekschrift waarmee de vernietiging van dat decreet wordt gevraagd.

Naargelang de samenstelling van de studierichting waarvoor een leerplan geldt, integreren de leerplandoelen eindtermen basisvorming, cesuurdoelen en/of doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. In de concordantietabel geven we duidelijk aan welke leerplandoelen de eindtermen basisvorming, de cesuurdoelen en/of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie realiseren. De opgenomen cesuurdoelen en de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie werden in overleg met de onderwijsverstrekkers vastgelegd en zijn onder voorbehoud van de goedkeuring van de curriculumdossiers 2de graad.

1 Algemene inleiding

De start van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Net zoals in de eerste graad zijn de nieuwe leerplannen van de tweede graad ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool en gaan ze uit van de professionaliteit van de leraar en het eigenaarschap van de school en het lerarenteam.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

De nieuwe leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool en laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

De nieuwe leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

De nieuwe leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze** na de tweede graad. Het proces van de studiekeuze eindigt immers niet na de eerste graad. In de tweede graad onderzoeken leerlingen meer gericht waar hun capaciteiten liggen en wat hun talenten zijn. Leerplannen zijn daarbij een belangrijk hulpmiddel. De doelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen die voor een bepaalde studierichting kiezen. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen voor een meer geprofileerde studierichting in de derde graad.

De nieuwe leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden pedagogisch-didactisch voldoende ruimte voor een eigen aanpak van de leraar, het lerarenteam of de school [zie disclaimer].

De nieuwe leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming van de tweede graad. Leerplannen zorgen voor een samenhangend fundament van vorming voor alle leerlingen binnen een finaliteit en een studierichting. Ze vertrekken vanuit een gemeenschappelijk referentiekader en hanteren een gelijkgerichte terminologie met respect voor de eigenheid van elk vak. De samenhang in de tweede graad betreft zowel de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) als de horizontale samenhang tussen vakken binnen studierichtingen en over studierichtingen en finaliteiten. Waar relevant geven de leerplannen expliciet aan voor welke doelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren algemene vorming (incl. godsdienstleraren) en leraren specifieke vorming om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een vakleraar naar de lessen van een collega laat de leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

In wat volgt gaan we dieper in op een aantal uitgangspunten.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialogeschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is.
- Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor hen en hun collega's en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.
- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftedevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de leraar, de school en de bredere samenleving.

Scholen zijn daarbij **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **generieuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.

- Leraren vormen leerlingen door middel van inhouden van vorming, die we groeperen in **vormingscomponenten**: levensbeschouwelijke vorming, culturele vorming, economische vorming, lichamelijke vorming, maatschappelijke vorming, natuurwetenschappelijke en technische vorming, sociale vorming, talige vorming en wiskundige vorming. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over culturele vorming spreken zonder met taal bezig te zijn; je kan niet beweren dat wetenschap en techniek geen band hebben met economie, wiskunde of geschiedenis. Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn daarbij belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar** maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. De gemeenschappelijke leerplannen (Gemeenschappelijk funderend leerplan en Gemeenschappelijk leerplan ICT) helpen daartoe. Ze worden gestuurd door keuzes die een school (schoolbestuur, beleidsteam, lerarenteam) maakt. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Die leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

[zie disclaimer]

De vrijheid die de leraar krijgt om met het leerplan te werken vraagt van hem een grote professionaliteit. Professionaliteit vergt meesterschap. De leraar is dus een meester in zijn vak; hij beheerst de inhouden die hij onderwijst. Een diep gevoel van verantwoordelijkheid en de overtuiging dat elke leerling het recht heeft om op een goede manier gevormd te worden, liggen aan de basis van zijn professioneel bezig zijn.

Vorming is voor die leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Vorming is iets wat hem in die mate beroert dat hij voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren zoekt om de wereld te ontsluiten. Hij wil de leerling tot bij de wereld brengen. De leraar introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt en hij probeert hen ook vriend van die wereld te laten worden. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen gegrepen kunnen worden door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.

We hebben de leerplandoelen noch chronologisch noch hiërarchisch geordend. Vanuit het pedagogisch project van de school, vanuit zijn passie, expertise en creativiteit, in functie (van de beginsituatie) van de klasgroep kan de leraar eigen accenten leggen en differentiëren. Hij kan kiezen welke leerplandoelen hij op welke manier samenneemt bij het uitwerken van lessen, thema's of projecten.

In het leerplan leggen we geen didactische werkvormen vast. Ter ondersteuning van leraren(teams) geven we voor bepaalde leerplanonderdelen louter een indicatie van de nodige onderwijstijd. Dat betekent dat leraren(teams) alle vrijheid hebben om langere leerlijnen op te bouwen en in te zetten op de spiraalsgewijze aanpak van bepaalde leerplandoelen. Leraren bepalen zelf welke contexten ze laten spelen, welke methodieken ze hanteren.

1.4 Differentiatie

De nieuwe leerplannen bieden volop kansen om gedifferentieerd te werken. Ze laten toe om te differentiëren op verschillende manieren

- verschillende inhoudelijke keuzes;
- doelen integreren;
- inhouden verbreden door andere contexten aan bod te laten komen;
- verdieping aanbieden;
- in te spelen op verschillen in het abstractievermogen van leerlingen.

Differentiëren is van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen die starten in een studierichting van de tweede graad en voor wie dit leerplan bestemd is, behoren immers wel tot de doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Dikwijls hebben zij reeds een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de eerste graad, de gevolgde basisoptie, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen.

Ook de motivatie van leerlingen is soms sterk verschillend. Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door het aanbieden van meer kennis of vaardigheden leerlingen uit te dagen.

Verschillende leerinhouden aanbieden aan verschillende leerlingen is één vorm van differentiatie. Andere mogelijkheden zijn differentiëren in didactiek, in graad van autonomie en ondersteuning. De ene leerling kan snel zelfstandig werken, de andere heeft intense begeleiding nodig. In de wenken bij de leerplandoelen verwijzen we soms naar differentiatiemogelijkheden. Dat kan door al dan niet ondersteuning of hulpmiddelen aan te bieden in de vorm van voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...

Didactische differentiatie kan ook betrekking hebben op het flexibel aanwenden van de beschikbare leertijd, zoals variëren in tempo van onderwijzen en in leertempo van leerlingen, de ene leerling of leerlingengroep wat meer tijd geven dan de andere om hetzelfde te leren.

Differentiatie kan ook door leerlingen naar verschillende producten te laten toewerken die dan naar gedifferentieerde vormen van evaluatie leiden.

1.5 Opbouw van de leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur: algemene inleiding, situering, pedagogisch-didactische duiding, leerplandoelen, basisuitrusting, concordantie. Alle onderdelen van het leerplan maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

In de **algemene inleiding** belichten we het leerplanconcept en gaan we o.m. dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

In de **situering** beschrijven we - waar relevant - de samenhang met de eerste graad, de samenhang in de tweede graad en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. de nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn sober en helder geformuleerd waarbij het leerplandoel als geheel het verwachte niveau van realisatie en beheersing aangeeft. Waar relevant voegen we bij de leerplandoelen een opsomming of een afbakening (★) toe die duidelijk aangeeft wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook de pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel.

Alle leerplandoelen zijn te bereiken, met uitzondering van attitudes. Leerplandoelen die een **attitude** zijn en dus na te streven, duiden we aan met een sterretje (*).

We tonen de **samenhang** met andere leerplannen in de **tweede graad**. Zo geven we het overleg in lerarenteams alle kansen. Waar relevant verwijzen we ook naar **samenhang met de eerste graad** en naar specifieke items die reeds in de leerplannen van de eerste graad aan bod kwamen.

Ten slotte geven we een aantal zinvolle of inspirerende **wenken** (✓). Het betreft voornamelijk een noodzakelijke toelichting bij leerplandoelen of specifieke begrippen, suggesties voor een mogelijke didactische aanpak of een afbakening van de leerstof.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

In de **concordantie** geven we aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde eindtermen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar beroepskwalificaties.

1.6 Tot slot

[zie disclaimer]

De nieuwe leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze vormen een kwaliteitskader dat inzet op een eigen visie en een identiteitskader dat de unieke identiteit van een school in de diverse samenleving versterkt en ondersteunt. Zo garanderen we binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende

vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. We versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. We creëren ook ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden – via pedagogische begeleiding – ondersteuning waar nodig.

2 Situering

2.1 Samenhang met de eerste graad

Het leerplan voor de tweede graad sluit aan bij en bouwt verder op het leerplan voor de basisoptie klassieke talen van de eerste graad.

2.2 Samenhang in de tweede graad

2.2.1 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

Om transfer van strategieën, kennis en vaardigheden bij de leerlingen te bevorderen en om de samenwerking tussen taallerares te stimuleren, verwijzen we bij de leerplandoelen naar de andere taalvakken. Vooral met het leerplan Grieks zijn er veel overeenkomsten.

Om de samenwerking met de leraren Geschiedenis en Maatschappelijke, economische en artistieke vorming (MEAV) te vergemakkelijken, verwijst het leerplan ook expliciet naar die leerplannen. Er zijn ook linken met het Gemeenschappelijk funderend leerplan.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is bestemd voor volgende studierichtingen:

- Grieks-Latijn;
- Latijn

In de richting Grieks-Latijn zijn in de modellessentabel voor dit leerplan 8 graaduren voorzien. In de richting Latijn voorziet de modellessentabel 10 graaduren. [\[zie disclaimer\]](#)

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Latijn en het vormingsconcept

Het leerplan Latijn is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. In dit leerplan ligt de nadruk op de **talige vorming**, maar ook de **culturele** en de **maatschappelijk-historische vorming** hebben een belangrijke plaats. De wegwijzers **verbeelding**, **gastvrijheid** en **uniciteit in verbondenheid** maken er inherent deel van uit.

In het vak Latijn bestuderen leerlingen taal om de structuur van teksten te begrijpen, om communicatievormen te ontdekken en om de realiteit te vatten. Ze leren omgaan met andere talen en ze beleven taal als cultuurverschijnsel. Zo verbeelden ze een wereld met respect voor ieders eigenheid. Ze krijgen oog voor schoonheid en worden uitgedaagd om taal expressief en creatief te hanteren. Het vak Latijn helpt leerlingen om normen en waarden in hun historische en culturele context te plaatsen en er een

respectvolle en kritische houding tegenover aan te nemen. Zo leren ze om in dialoog met het verleden toekomstgerichte keuzes te maken.

Om zich te kunnen inleven in teksten en om zelf creatief met taal om te gaan is het van belang dat leerlingen verbeeldend denken en handelen.

Taal bouwt bruggen tussen mensen. Er is aandacht voor de eigen taal en cultuur en die van de ander. Inzicht verwerven in talen en culturen draagt bij tot respectvol omgaan met die ander.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Latijnse teksten lezen en erover reflecteren

De hoofddoelstelling van het vak Latijn is teksten te begrijpen naar vorm en inhoud door ze te ontleden en te interpreteren. Het ontstaan van tekstbegrip is een complex en individueel proces dat de leraar in goede banen leidt door leerlingen te trainen in het toepassen van de leesstrategieën (voorspellen, analyseren, controleren).

De reflectie over de tekst kan gaan over de vorm, over de inhoud en over de culturele context. Belangrijk is daarbij te komen tot de relevantie van de tekst voor de jongere van vandaag.

Taal als systeem leren kennen, begrijpen en analyseren

Om tot tekstbegrip te komen, leren leerlingen het Latijnse taalsysteem analyseren, kennen en toepassen in teksten. Kennis van het taalsysteem ondersteunt op die manier de leesvaardigheid. Taal als systeem komt ook tot uiting bij de doelen die handelen over de transfer naar andere talen.

Het taalgevoel en de leesvaardigheid aanscherpen

De leesvaardigheid van leerlingen wordt in het vak Latijn aangescherpt en krijgt een andere dimensie: we leren de leerlingen traag, nauwkeurig en onderzoekend lezen.

De leerlingen zullen het verworven tekstbegrip vaak in de eigen taal uitdrukken; ook de zoektocht naar een geslaagde weergave van de finesses van de Latijnse brontekst scherpt het taalgevoel aan.

De beeldende en literaire kracht van teksten beleven, ervan genieten en er creatief mee omgaan

Beeldende kracht is datgene wat in een tekst de fantasie van de lezer op gang kan brengen. Beeldende kracht kan schuilgaan in het tempo van de tekst, de klanken, het woordgebruik, de woordvolgorde. In het beleven van die beeldende kracht zit een gradatie: leerlingen leren literaire kenmerken herkennen en in hun literaire context plaatsen, ze verwoorden hun interpretatie en genieten ervan. Dat stelt hen ook in staat hun eigen creativiteit te gebruiken om de inhoud van de tekst of hun beleving ervan weer te geven.

Zich kritisch bewust worden van de relatie tussen de oudheid of andere historische periodes en onze maatschappij en van de verschillen en gelijkenissen tussen historische en hedendaagse culturen

De leerlingen begrijpen welke elementen van onze maatschappij hun oorsprong vinden in de oudheid of andere periodes waaruit de gelezen teksten stammen. Het kan daarbij gaan over gedachtegoed, maatschappelijke en politieke structuren, propaganda, kunst maar ook over elementen in de taal en de literatuur. Bovendien leren de leerlingen hedendaagse culturen te vergelijken met periodes waarin Latijn

gebruikt werd. Ze zien gelijkenissen, maar evengoed verschillen: ze leren omgaan met gelijkenis en vervreemding, afstand en nabijheid.

3.3 Opbouw

Het leerplan is als volgt opgebouwd.

- Inzicht in taal als systeem;
- Taalsysteem ter ondersteuning van leesvaardigheid;
- Leesstrategieën en elementair tekstbegrip;
- Tekstreflectie;
- Cultuurreflectie als uitdieping van lectuur.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de eerste graad

Leerlingen die in de eerste graad de basisoptie klassieke talen volgden, hebben kennis gemaakt met het Latijnse taalsysteem en eenvoudige teksten leren lezen. Deze basis is noodzakelijk om te kunnen starten met dit leerplan voor de tweede graad aangezien het hierop verder bouwt.

3.4.2 Samenhang in de tweede graad

Dit leerplan bouwt verder aan de leesvaardigheid van de leerlingen en is complementair aan de leesvaardigheidsdoelen bij de moderne talen en zeker ook bij het vak Grieks. Bij alle taalvakken passen de leerlingen communicatieve vaardigheden toe en zetten ze strategieën in bij het lezen en begrijpen van teksten. Een verschil met de moderne talen is dat die vakken ook op productie en interactie gericht zijn, terwijl bij het vak Latijn (net als bij het vak Grieks) alle communicatieve doelen over leesvaardigheid gaan.

In de rubrieken tekst- en cultuurreflectie zijn er linken met de leerplannen Geschiedenis, Maatschappelijke, economische en artistieke vorming (MEAV) en met het Gemeenschappelijk funderend leerplan.

3.4.3 Samenhang met de derde graad

Bij het beëindigen van de tweede graad van het secundair onderwijs kiezen de leerlingen opnieuw welke studierichting zij in de derde graad zullen volgen. De leerlingen kunnen kiezen voor de richting Grieks-Latijn, Latijn-moderne talen, Latijn-wetenschappen of Latijn-wiskunde om de literaire en culturele rijkdom van de oudheid en latere periodes waarin Latijn gebruikt is verder te exploreren.

3.5 Aandachtspunten

Je biedt **verplicht** teksten aan van **Ovidius en Caesar**. Daarnaast bied je de leerlingen voldoende teksten aan van verschillende **auteurs, teksttypes** (bv. grafschriften, fabels, brieven, graffiti) **en tekstgenres uit verschillende periodes**, ook uit de niet-klassieke oudheid. Je begint zo vroeg mogelijk te werken met (licht vereenvoudigde) authentieke teksten.

Tekstbegrip staat centraal in dit leerplan en is meer dan vertalen alleen. Vanaf de tweede graad winnen tekst- en cultuurreflectie aan belang. Sommige doelen daarvan worden niet alleen bij behandelde, maar ook bij niet-behandelde teksten bereikt.

Het is belangrijk dat de vakwerkgroep afspraken maakt over de verdeling van de leerinhouden in de tweede graad en over een **uniforme leesmethode** voor de drie graden. Leraren leren de gekozen methode expliciet aan en bieden de leerlingen voldoende oefenkansen door maximaal in te zetten op activerende werkvormen en opdrachten zelfstandig lezen. De hoeveelheid grammaticale analysevragen tijdens de lectuur wordt het best beperkt tot de plaatsen waar dat noodzakelijk is om tot tekstbegrip te komen. Leesplezier staat centraal.

Aangezien het Latijnse taalsysteem wordt aangeleerd in functie van leesvaardigheid, zijn de **leerinhouden** in dit leerplan niet steeds strikt afgebakend. Waar het leerplan 'zoals' schrijft, kan je kiezen welke leerinhouden je aanbiedt afhankelijk van de teksten die je leest. Ook wat vocabularium betreft kan de vakgroep in functie van de tekstkeuze bepalen welke woordenschat de leerlingen naast het basisvocabularium studeren. Leerlingen leren in de tweede graad de belangrijkste taalelementen kennen die zo typerend zijn voor Latijn. Naast de sterk literaire inhoud van de lessen Latijn kan daardoor ook taalkunde met een vergelijking van taalsystemen een plaats krijgen. Dat heeft zijn plaats in een nieuwe rubriek: **inzicht in taal als systeem**.

In de afbakening bij de doelen staan bepaalde items **oranje, schuingedrukt**. Dat zijn items die al in de eerste graad aan bod kwamen. Je behandelt ze ook in de tweede graad, vaak in een iets complexere context. De items die niet schuingedrukt staan, zijn nieuw in de tweede graad.

Dit leerplan legt **geen verplichte terminologie** op. Binnen de vakgroep klassieke talen (Latijn en Grieks) gebruik je dezelfde termen.

4 Leerplandoelen

4.1 Inzicht in taal als systeem

LPD 1 De leerlingen leiden de betekenis van woorden af uit woordopbouw en -verwantschap:

- **in het Latijn: via verwantschap met andere Latijnse woorden;**
- **in het Latijn: via verwantschap met de moderne talen;**
- **in moderne talen: via verwantschap met het Latijn.**

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 1; II-NedVB-d LPD 26; II-FraVB-d LPD 19; II-EngVB-d LPD 19

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 3

- ✓ Het kan interessant zijn de link tussen participia perfecta en woorden in moderne vreemde talen onder de aandacht te brengen.
- ✓ Je kan leerlingen de betekenis van Latijnse woorden laten afleiden via verwantschap met andere Latijnse woorden of met moderne talen in niet-bestudeerde teksten of tekstfragmenten.

LPD 2 De leerlingen onderscheiden vormelijke en structurele gelijkenissen en verschillen tussen het taalsysteem van het Latijn en een modern taalsysteem.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 2; II-NedVB-d LPD 22; II-FraVB-d LPD 17; II-EngVB-d LPD 17

- ✓ De keuze van de talen kan bepaald worden door de voorkeur, de thuistaal of het profiel van de leerlingen. Je kan morfologische, syntactische of fonologische aspecten aan bod laten komen. Bv. woordvolgorde, lidwoord, naamvallen, wijzen, belang van naamwoordelijke wijs, taalevolutie.
- ✓ In functie van je leerlingenpubliek kan je kiezen voor een systematische aanpak of een ad-hocbespreking van gelijkenissen en verschillen.

4.2 Taalsysteem ter ondersteuning van leesvaardigheid

De leerplandoelen (met uitzondering van leerplandoel 3) worden ook bereikt bij niet-bestudeerde teksten of tekstfragmenten. Lectuur staat op de voorgrond.

LPD 3 De leerlingen lezen Latijnse tekstfragmenten voor volgens de algemene regels van de Latijnse uitspraak.

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 1

- ✓ Je hebt aandacht voor de Ciceroniaanse uitspraak en **prosodie**. In de lespraktijk is het vooral nodig om de algemeen aanvaarde uitspraakregels te volgen: de correcte uitspraak van letters en het woordaccent. De leerlingen nemen de juiste klemtoon over van de leraar, maar moeten de theorie m.b.t. het Latijnse woordaccent niet kunnen expliciteren.
- ✓ Leerlingen moeten weten dat korte en lange klinkers een verschil maken. Je spreekt zoveel mogelijk de woorden uit met de juiste klinkerlengte.
- ✓ Bij het lezen van poëzie kan scanderen worden ingezet om het tekstbegrip te bevorderen.

LPD 4 De leerlingen geven de betekenis, de woordsoort en de aanvullende gegevens van ca. 1000 frequente woorden.

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 2

- ✓ De frequentie is gebaseerd op de tekstkeuze van de tweede en derde graad.
- ✓ De vakwerkgroep kiest er best voor om de 1000 woorden op te splitsen in twee delen. Een bepaalde hoeveelheid woorden moeten de leerlingen altijd paraat kennen (basisvocabularium). De resterende hoeveelheid krijgt een flexibele invulling, in functie van de auteur of teksten die dan centraal staan. Die woorden moeten de leerlingen slechts voor een beperkte periode paraat kennen.

LPD 5 De leerlingen geven het **grondwoord** van verbogen en vervoegde woorden die gekend zijn uit het aangeleerde vocabularium.

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 4

LPD 6 De leerlingen bepalen de vorm van naamwoorden, voornaamwoorden en bijwoorden en geven de betekenis ervan weer.

★ *zelfstandige naamwoorden (substantieven):*

- *veronderstelt het bepalen van het model;*

bijvoeglijke naamwoorden (adjectieven):

- *veronderstelt het bepalen van het model;*
- *de stellende trap (positief);*
- *de vergrotende (comparatief) en de overtreffende trap (superlatief):*
 - *vormen op -ior/-issimus;*
 - *vormen op -rimus en -limus;*
 - *de trappen van bonus, magnus, malus, multi, parvus;*
 - *relatieve en absolute weergave van de vergrotende trap;*
 - *relatieve en absolute weergave van de overtreffende trap;*

voornaamwoorden:

- *persoonlijke voornaamwoorden: ego, tu, nos, vos, se;*
- *bezittelijke voornaamwoorden: meus, tuus, noster, vester, suus;*
- *aanwijzende voornaamwoorden: hic, iste, ille, is, idem, ipse;*
- *vragend voornaamwoord: qui(s);*
- *betrekkelijk voornaamwoord (qui) met inbegrip van het verbindend betrekkelijk voornaamwoord;*

bijwoorden:

- *gevormd met het achtervoegsel -e of -(i)ter;*
- *de vergrotende en de overtreffende trap.*

Samenhang eerste graad: De kenniselementen die aan bod kwamen in de eerste graad staan oranje, schuin in het overzicht (I-KITa-a LPD 5, 6).

- ✓ Onbepaalde voornaamwoorden, voornaamwoordelijke adjectieven en correlatieve voornaamwoorden kan je via de woordenlijst aanbrengen. Voor afwijkende vormen, kan je bij de lectuur leeshulp voorzien.
- ✓ Het actief reproduceren van de modellen is een zinvolle tussenstap.

LPD 7 De leerlingen bepalen de vorm van regelmatige en onregelmatige werkwoordsvormen, inclusief deponente werkwoorden, en geven de betekenis weer.

★ *veronderstelt:*

- *het herkennen van de bestanddelen van een werkwoordsvorm;*
- *het bepalen van het model (vijf regelmatige vervoegingen in de onvoltooide tijden);*
indicatief praesens, imperfectum, futurum simplex, perfectum, plusquamperfectum, futurum exactum;

infinitief praesens, perfectum; (enkel herkennen) actieve infinitief futurum;

imperatief praesens;

participium praesens, perfectum, (enkel herkennen) futurum;

conjunctief praesens, imperfectum, perfectum, plusquamperfectum;

(enkel herkennen) gerundium, (enkel herkennen) gerundivum.

Samenhang eerste graad: De kenniselementen die aan bod kwamen in de eerste graad staan oranje, schuin in het overzicht (I-KITa-a LPD 7, 8).

- ✓ Je kan vormingsprincipes gebruiken om leerlingen perfectumstammen en participia perfecta gemakkelijker te laten herkennen.
- ✓ Het actief reproduceren van de modellen is een zinvolle tussenstap.

LPD 8 De leerlingen tonen aan hoe naamwoorden, voornaamwoorden, participia en persoonsvormen congrueren.

★ Congruentie van:

- *het werkwoordelijk en het naamwoordelijk gezegde in relatie tot het onderwerp*;
- *het bijvoeglijk naamwoord, zelfstandig naamwoord, voornaamwoord, participium en gerundivum in relatie tot de kern*;
- het zelfstandig en bijvoeglijk naamwoord als dubbelverbonden bepaling in relatie tot het onderwerp of (lijdend) voorwerp bij het gezegde;
- het betrekkelijk voornaamwoord in relatie tot het antecedent.

Samenhang eerste graad: De kenniselementen die aan bod kwamen in de eerste graad staan oranje, schuin in het overzicht (I-KITa-a LPD 9).

LPD 9 De leerlingen bepalen de modaliteit en verklaren het gebruik van de tijden.

★ de volgende modaliteiten:

- realis, potentialis heden, irrealis;
- aansporing in conjunctief praesens eerste persoon meervoud, gebod in de imperatief, vervulbare wens;
- overleggende vraag;

het gebruik van tijden met speciale aandacht voor:

- het onderscheid tussen het gebruik van indicatief perfectum en indicatief imperfectum;
- het historisch praesens;
- de relatieve tijdsuitdrukking (consecutio temporum).

LPD 10 De leerlingen onderscheiden zinsdelen, bepalen de vorm, stellen de functie en rol vast bij het gezegde en geven de betekenis weer.

★ *gezegde (het werkwoordelijk en het naamwoordelijk gezegde)*;

onderwerp:

- *in de nominatief bij een persoonsvorm, in de accusatief bij een infinitief, in de ablatief bij een participium (losse ablatief);*
- in de infinitief;
- als bijzin met het gezegde:
 - in de infinitief;
 - in de conjunctief ingeleid door ut of door een vragend woord (indirecte vraag);

lijdend voorwerp;

voorwerp;

- *in de genitief, in de datief, inclusief rol bezitter, en in de ablatief, inclusief rol vergelijking;*
- *in de infinitief;*
- als bijzin met het gezegde:
 - in de infinitief bij werkwoorden van zeggen, waarnemen, menen en willen;
 - in de conjunctief ingeleid door ut bij werkwoorden van willen;
 - in de conjunctief ingeleid door ne bij werkwoorden van willen en vrezan;
 - in de conjunctief ingeleid door een vragend woord (indirecte vraag);

meewerkend voorwerp;

dubbelverbonden bepaling;

bijwoordelijke bepaling uitgedrukt door:

- *een naamwoordgroep of een voorzetselgroep met rollen zoals middel, oorzaak, tijd, wijze, richting, plaats, scheiding, handelende persoon;*
- een bijzin met de rollen reden, tijd, toegeving, voorwaarde, vergelijking, doel, gevolg met aandacht voor het gebruik van de wijzen;

aanspreking.

Samenhang eerste graad: De kenniselementen die aan bod kwamen in de eerste graad staan oranje, schuin in het overzicht (I-KITa-a LPD 10, 12).

- ✓ Je kan het tweede voorwerp bij een werkwoord met de betekenis 'maken tot', 'aanstellen tot', 'noemen' ... de benaming dubbelverbonden voorwerp geven naar analogie met de (niet-noodzakelijke) dubbelverbonden bepaling.
- ✓ De leerlingen moeten het verschil niet kennen tussen een voorwerp met de rol vergelijking als zinsdeel of zinsdeelstuk.
- ✓ In de valentigrammatica spreken we van een bwb met de rol voor- of nadeel en een bwb met de rol handelende persoon. Het leerplan Nederlands spreekt echter in deze gevallen van meewerkend voorwerp en handelend voorwerp. Het staat de vakgroep klassieke talen vrij consequent te opteren voor de valentigrammatica of voor de benamingen die in het leerplan Nederlands voorkomen.

LPD 11 De leerlingen onderscheiden zinsdeelstukken, bepalen de vorm, stellen de functie en -indien van toepassing - de rol vast bij de kern en geven de betekenis weer.

★ *kern;*

bijvoeglijke bepaling:

- (voor)naamwoord, participium, gerundivum;
- zelfstandig naamwoord in de genitief met rollen zoals handelend, lijdend, geheel, bezitter, beschrijvend;
- bijzin;

voorwerp als aanvulling bij een kern die een bijvoeglijk naamwoord of een bijwoord is.

Samenhang eerste graad: De kenniselementen die aan bod kwamen in de eerste graad staan oranje, schuin in het overzicht (I-KITa-a LPD 11).

- ✓ Bij de bijvoeglijke bijzin kan je de rollen doel en gevolg behandelen in teksten.
- ✓ De leerlingen benoemen de rollen van de genitief enkel als dat leidt tot beter tekstbegrip.

4.3 Leesstrategieën en elementair tekstbegrip

De leerplandoelen worden ook bereikt bij niet-bestudeerde teksten of tekstfragmenten. Lectuur staat op de voorgrond. De leerlingen passen een leesmethode toe waarbij ze voorspellen, analyseren en controleren.

LPD 12 De leerlingen formuleren verwachtingen naar tekstinhoud op basis van titel, ondertitels, inleiding, afbeeldingen en voorkennis.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 12; II-NedVB-d LPD 26; II-EngVB-d LPD 19; II-FraVB-d LPD 19

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 13

LPD 13 De leerlingen onderscheiden leeseenheden.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 13

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 14

LPD 14 De leerlingen formuleren syntactische verwachtingen.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 14

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 15

LPD 15 De leerlingen formuleren verwachtingen naar de inhoud van het vervolg op basis van wat gelezen is.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 15; II-NedVB-d LPD 26; ; II-EngVB-d LPD 19; II-FraVB-d LPD 19

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 16

LPD 16 De leerlingen reflecteren over de volgorde van woorden en zinsdelen om tot beter tekstbegrip te komen.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 16

- ✓ Mogelijkheden: positie van de bijvoeglijke bepaling voor of na haar kern, positie van zinsdelen, positie van het werkwoord.

LPD 17 De leerlingen benoemen het verband tussen leeseenheden en tussen zinnen op basis van signaalwoorden en door verwijswoorden te concretiseren.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 17; II-NedVB-d LPD 26; ; II-EngVB-d LPD 19; II-FraVB-d LPD 19

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 17

LPD 18 De leerlingen leiden uit de context een passende woordbetekenis af.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 18

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 18

LPD 19 De leerlingen bewaken hun leesproces en sturen bij waar nodig.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 19

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 19

- ✓ Om dit leerplandoel te realiseren kan het nuttig zijn te werken met bv. een stappenplan, een foutenanalyse, een groepswerk met peer-evaluatie, controlevragen, leeskaart.

LPD 20 De leerlingen maken doeltreffend gebruik van een (digitale) woordenlijst, een grammaticaal referentiekader of andere hulpmiddelen.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 20

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 20

LPD 21 De leerlingen laten zien dat ze de tekst begrepen hebben: de tekst weergeven in eigen woorden, samenvatten en vertalen.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 21; II-NedVB-d LPD 2, 3; II-EngVB-d LPD 3, 4; II-FraVB-d LPD 3, 4

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 21

- ✓ Het blijft aan te bevelen om tekstbegrip ook op andere manieren te tonen zoals elementen uit de tekst visualiseren, expressief lezen of uitbeelden.

- ✓ Een werkvertaling kan hoogstens als tussenstap dienen om tot tekstbegrip of een vertaling te komen.

4.4 Tekstreflectie

Minstens drie van deze leerplandoelen worden ook bereikt bij niet-bestudeerde teksten of tekstfragmenten. Lectuur staat op de voorgrond.

LPD 22 De leerlingen situeren teksten in het oeuvre van een auteur en als teksttype.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 22

- ✓ Mogelijkheden: brief, reis- of oorlogsverslag, epos, religieuze tekst, fabel, graffiti, grafschrift, dialoog ...
- ✓ Het is zinvol om dit leerplandoel te bereiken bij auteurs of teksttypes die je uitgebreid behandelt.
- ✓ Je kan bij de variatie aan teksttypes ook aandacht hebben voor de verscheidenheid in tekstsoort en genre.

LPD 23 De leerlingen onderscheiden bij de lectuur van authentieke teksten de belangrijkste eigenheden van een auteur, een teksttype of een taalperiode.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 23

- ✓ Het is zinvol om dit leerplandoel te bereiken bij auteurs, teksttypes of taalperiodes die je uitgebreid behandelt.
- ✓ Je kan hier zowel talige eigenheden behandelen van een auteur, een teksttype of een taalperiode als inhoudelijke eigenheden van een teksttype.
- ✓ Je kan bij de variatie aan teksttypes ook aandacht hebben voor de verscheidenheid in tekstsoort en genre.

LPD 24 De leerlingen passen de basisregels toe van prosodie en metriek als hulpmiddel bij tekstreflectie.

- ✓ Bij het lezen van verzen kan je opteren voor het beklemtonen van de ictus (volgens de humanistische traditie) of voor een uitspraak die aansluit bij de manier waarop de Romeinen poëzie lazen (met aandacht voor woordaccent en klinkerlengte).
- ✓ Het ligt voor de hand om bij de lectuur van Ovidius de dactylische hexameter aan te leren.

LPD 25 De leerlingen onderscheiden stijlmiddelen en verwoorden de functie ervan binnen een tekst.

- ★ woordvolgorde, klankgebruik, woordkeuze, stijlfiguren

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 24; II-NedVB-d LPD 12

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 23

LPD 26 De leerlingen ontleden de opbouw van een tekst.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 25; II-NedVB-d LPD 12

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 22

- ✓ Mogelijkheden:
 - chronologisch verloop, spanningsopbouw, achtergrond en handeling, ontwikkeling van gedachten en gevoelens, uitweiding;
 - aan de hand van elementen zoals gebruik van tijden, signaalwoorden, directe rede.

LPD 27 De leerlingen verwoorden een gemotiveerd oordeel over de intentie van de auteur.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 26; II-GesVB-d LPD 19

LPD 28 De leerlingen motiveren hun mening, gedachten, gevoelens en beleving bij het interpreteren van teksten.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 26; II-MEAV-d LPD A7; II-NedVB-d LPD 11; II-EngVB-d LPD 11; II-FraVB-d LPD 11

- ✓ Je leert de leerlingen zich af te vragen waarom sommige aspecten van de tekst hen aanspreken, waarom ze zich identificeren met een bepaald personage, in welke zin ze zelf al gelijkaardige ervaringen hebben meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukingsvorm of stijl hen aanspreekt ...

LPD 29 De leerlingen vergelijken vertalingen met de brontekst en met andere vertalingen.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 27

- ✓ Kennismaking met vertaalvergelijking in functie van tekstbegrip, receptie, inzicht in de rijkdom van het origineel, taalvergelijking ...

4.5 Cultuurreflectie als uitdieping van lectuur

Minstens twee van deze leerplandoelen worden ook bereikt bij niet-bestudeerde teksten of tekstfragmenten. Lectuur staat op de voorgrond.

LPD 30 De leerlingen situeren auteur(s) en werk(en) binnen de socio-culturele context waarin de tekst ontstond en betrekken die bij de interpretatie ervan.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 29; II-GesVB-d LPD 16, 20

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 25

LPD 31 De leerlingen onderscheiden overeenkomsten en verschillen tussen kenmerkende aspecten van de eigen maatschappij en cultuur en aspecten van maatschappijen en culturen waarin het Latijn werd gehanteerd.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 30; II-GesVB-d LPD 35

Samenhang eerste graad: I-KITa-a LPD 26

- ✓ Voorbeelden: politieke structuren, filosofische en religieuze opvattingen, mens- en wereldbeeld, wetenschappen, sociale verhoudingen, religieuze praktijken en rituelen.

LPD 32 De leerlingen lichten niet-tekstuele cultuuruitingen toe in relatie tot een tekst.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 31

LPD 33 De leerlingen lichten diversiteit binnen de bestudeerde maatschappij toe.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 32

- ✓ Mogelijke invalshoeken: sociale, etnische, religieuze, seksuele, culturele, talige diversiteit.

LPD 34 De leerlingen reflecteren over normen, waarden en opvattingen uit de klassieke oudheid en latere periodes.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 33

- ✓ Mogelijkheden: visie op veroverde volkeren, op burgerschap, op gender, op seksualiteit, op wetenschap ...

LPD 35 De leerlingen illustreren de receptie van de klassieke oudheid of latere periodes.

Samenhang tweede graad: II-Gri-d LPD 34

LPD 36 De leerlingen verwerken aspecten van de klassieke oudheid of latere periodes op een creatieve manier.

Samenhang tweede graad: Dit leerplandoel komt ook aan bod bij het vak Grieks. Voldoende overleg binnen de vakgroep klassieke talen is aangewezen om overlapping te vermijden. II-Gri-d LPD 35; II-MEAV-d LPD A6.

Samenhang eerste graad: Dit leerplandoel kwam ook aan bod in de eerste graad. Voldoende overleg binnen de vakgroep klassieke talen is aangewezen om overlapping te vermijden. I-KITa-a LPD 27

- ✓ Voorbeelden: een hoorspel, een webpagina, een profiel op sociale media, een rap battle, een game, een gezelschapsspel, een variant van een tv-programma, een maaltijd, een fotobooth, kledij ...

5 Lexicon

Betekenis

De weergave van een woord die ook rekening houdt met de vorm en past in de context.

Dubbelverbonden bepaling

Een dubbelverbonden bepaling is een niet-noodzakelijk zinsdeel dat zowel met het gezegde als met het onderwerp of (lijdend) voorwerp verbonden is, bv. laeti domum redeunt.

Grondwoord

Basisvorm van verbuigbare of vervoegbare woorden. Dit is het woord dat de leerlingen instuderen in de woordenlijst.

Kern

Het syntactisch onmisbare deel van een zinsdeel.

Leeseenheid

Een woord of een groep woorden die op syntactisch en/of semantisch vlak in nauwe relatie staan tot elkaar. De omvang van een leeseenheid die een leerling moet kunnen afbakenen, hangt o.a. af van het niveau van de leerling, van de aard van de tekst, van de gebruikte leesmethode.

Modaliteit

De modaliteit is de houding die de spreker aanneemt t.o.v. de handeling.

Prosodie

Prosodie handelt over het woord- en zinsaccent en geldt zowel voor proza als poëzie.

Rol

De betekenisrelatie tussen een zinsdeel en het gezegde of tussen een zinsdeelstuk en de kern. Er is geen vaste overeenkomst tussen de syntactische functie en de semantische rol.

Signaalwoord

Een signaalwoord geeft aanwijzingen over de denkrelaties en de inhoudelijke structurering van een tekst. Voorbeelden van signaalwoorden zijn: et, sed, etiam, praeterea, deinde, primum.

Teksttype

Literaire en niet-literaire teksten die specifieke kenmerken gemeen hebben van stilistische, syntactische, thematische of communicatieve aard. Voorbeelden: brief, verslag, epos, religieuze tekst, fabel, graffiti, grafschrift, dialoog, novelle ...

Vertalen

Een vertaling is een omzetting in prettig leesbaar, vlot Nederlands. Ze houdt rekening met het taaleigen van de doeltaal en is vrij van 'Nederlatijnse' wendingen.

Verwijswoord

Een verwijswoord verwijst terug naar een tevoren genoemde entiteit of vooruit naar een entiteit die kort daarna genoemd wordt. Voorbeelden van verwijswwoorden zijn: is, hic, ille, iste, ibi, tunc.

Vorm

Onder het bepalen van de morfologische vorm verstaan we het determineren van die vorm; dat kan bv. naamval, genus en getal zijn, of de wijs, tijd, vorm, persoon en getal.

Werkvertaling

Een werkvertaling is een omzetting in correct Nederlands die nauw aansluit bij de Latijnse tekst. Stroeve wendingen of langere zinnen kunnen, op voorwaarde dat de Nederlandse tekst op zich te begrijpen is. Een werkvertaling is vooral bedoeld als werkinstrument voor de leerlingen.

Zinsdeelstuk

Deel van een zinsdeel (kern, bijvoeglijke bepaling of voorwerp). Een zinsdeelstuk vervult geen functie op het niveau van de zin, maar op het woordniveau.

Zinsdeel

Woord dat of woordgroep die een syntactische functie in een zin vervult. Een zinsdeel kan ook de vorm van een zin aannemen.

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

Een lokaal

- met historisch-geografische kaarten en tijdlijnen van de Griekse en Romeinse wereld (analoog of digitaal);
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid;
- met de mogelijkheid om (niet-) digitale woordenboeken, naslagwerken en bronnen aangepast aan het niveau van de leerlingen te raadplegen.

Met (mobile) devices met een internetaansluiting.

7 Concordantie

De concordantietabel geeft aan welke leerplandoelen cesuurdoelen (CD) realiseren. [zie disclaimer]

Leerplandoel	Cesuurdoelen
1	CD 3.1.1
2	CD 3.1.2

3	CD 3.2.2
4	CD 3.1.1
5	CD 3.1.1
6	CD 3.1.1
7	CD 3.1.1
8	CD 3.1.1
9	CD 3.1.1
10	CD 3.1.1
11	CD 3.1.1
12	CD 3.2.1
13	CD 3.2.1
14	CD 3.2.1
15	CD 3.2.1
16	CD 3.2.1
17	CD 3.2.1
18	CD 3.2.1
19	CD 3.2.1
20	CD 3.2.1
21	CD 3.2.1
22	CD 3.2.1; CD 3.2.4
23	CD 3.2.4
24	CD 3.2.2
25	CD 3.2.4
26	CD 3.2.1
27	CD 3.2.1
28	CD 3.2.3
29	CD 3.2.1
30	CD 3.2.6

31	CD 3.3.1
32	CD 3.3.1
33	CD 3.3.2
34	CD 3.3.2
35	CD 3.3.2
36	--

7.1 Cesuurdoelen

3.1.1 De leerlingen passen de belangrijkste regels en kenmerken van de bestudeerde klassieke taal als taalsysteem toe om het inzicht in het taalsysteem te vergroten.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Basisvocabulary bestaande uit frequente woorden
- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

- Woordverwantschap, woordvorming
- Elementen van morfologische determinering
- Elementen van syntactische analyse:
 - > Modaliteit van het predicaat (gezegde inclusief de persoonsvorm)
 - > Tijden en aspecten
 - > Congruentie
 - > Zinsdelen: predicaat, onderwerp, voorwerp, bijwoordelijke bepaling
 - > Zinsdeelstukken: bijvoeglijke bepaling
 - > Bijzinnen waaronder onderwerpszin, voorwerpszin, bijwoordelijke bijzin, betrekkelijke bijzin en andere ondergeschikte constructies zoals losse ablatief en genitief
- Elementen van semantische analyse:
 - > Semantische rollen van bijvoeglijke en bijwoordelijke bepalingen
 - > Agens en patiens in het werkwoord inbegrepen (Hebreeuws)
 - > Rol van voor- en achtervoegsels voor doel, ontvanger en bron (Hebreeuws)
 - > Betekenissen van woorden, woordvormen, leeseenheden, zinnen

*Procedurele kennis

- Herkennen van samenstelling, verwantschap, vorming en afleiding van woorden
- Toepassen van morfologische determinering
- Actief reproduceren van de aangeleerde modellen
- Analyseren van syntaxis en semantiek

Met inbegrip van context

- Het cesuurdoel wordt gerealiseerd bij het lezen van teksten of tekstfragmenten in de bestudeerde taal.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Toepassen

3.1.2 De leerlingen onderscheiden gelijkenissen en verschillen tussen het bestudeerde klassieke taalsysteem en een modern taalsysteem.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

- Elementaire morfologische en syntactische bouwstenen van de bestudeerde klassieke taal vermeld in cesuurdoel 3.1.1* en van een moderne taal

*Procedurele kennis

- Functioneel gebruiken van cesuurdoel 3.1.1*
- Analyseren van vormelijke en structurele gelijkenissen en verschillen tussen het systeem van de bestudeerde klassieke taal en dat van een moderne taal

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Analyseren

3.2.1 De leerlingen tonen adequaat begrip van teksten in de bestudeerde klassieke taal.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Functioneel gebruik van cesuurdoel 3.1.1*

*Conceptuele kennis

- Functioneel gebruik van cesuurdoel 3.1.1*
- Diversiteit aan teksten en hun kenmerken
- Tekstopbouw en tekststructuur
 - > Tekstverbanden aan de hand van structuuraanduiders: signaalwoorden en verwijswaarden
- Volgorde van leeseenheden
- Informatiestructuur: achtergrond en commentaar
- Tekstsoorten zoals literaire, narratieve, informatieve, persuasieve, argumentatieve, opiniërende, diverterende
- Teksttypes zoals epos, epigram, elegie, satire, ode, dialoog, brief, redevoering, verslag, dagboek, liturgie, commentaar

*Procedurele kennis

- Functioneel gebruiken van cesuurdoel 3.1.1*
- Toepassen van de aangeleerde lectuurmethode in functie van tekstbegrip
- Herkennen van tekstopbouwende elementen, tekststructuren, tekstverbanden, informatiestructuur (achtergrond en commentaar), structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
- Analyseren van de volgorde van leeseenheden
- Verkennen van subtekstuele (impliciete) boodschappen (Hebreeuws)
- Raadplegen van verklarende bronnen en ze met elkaar vergelijken (Hebreeuws)
- Identificeren van veronderstellingen en bevindingen (Hebreeuws)
- Gebruiken van talige hulpmiddelen

- Weergeven van de inhoud van de tekst in het Nederlands: in eigen woorden weergeven, samenvatten, vertalen
- Evalueren van verschillende vertalingen
- Onderscheiden van een onderliggend standpunt, mening of intentie van de auteur

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Een grote variatie aan tekstgenres:
 - > Voor Latijn tekstgenres zoals epiek, filosofie, retoriek, historiografie lyriek, epistolografie, drama
 - > Voor Grieks tekstgenres zoals epiek, filosofie, drama, historiografie, lyriek, retoriek, epistolografie
 - > Voor Hebreeuws met inbegrip van juridische en liturgische teksten, commentaren, parabellen en andere teksten zoals filosofische, historiografische, psalmen en teksten uit de Hebreeuwse context

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

3.2.2 De leerlingen lezen teksten of tekstfragmenten in de bestudeerde klassieke taal voor rekening houdend met uitspraakregels.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

- Articulatie, lengte van klinkers

*Procedurele kennis

- Toepassen van uitspraakregels met aandacht voor de lengte van klinkers

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Toepassen

3.2.3 De leerlingen verwoorden hun mening, gedachten, gevoelens en beleving bij het interpreteren van teksten in de bestudeerde klassieke taal.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Functioneel gebruik van cesuurdoel 3.2.1*
- Inzicht dat de eigen interpretatie kan en mag verschillen van die van anderen

*Procedurele kennis

- Functioneel gebruiken van cesuurdoel 3.2.1*
- Onderbouwen van mening en gedachten bij het interpreteren van teksten in de bestudeerde klassieke taal

*Metacognitieve kennis

- Eigen mening, gedachten, gevoelens en beleving bij het interpreteren van een tekst zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, waarom men zich identificeert met een bepaald personage, in welke zin men gelijkaardige ervaringen zelf al heeft meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reacties teweegbrengt, waarom de uitdrukingsvorm of stijl aanspreekt

Met inbegrip van tekstkenmerken

Zie cesuurdoel 3.2.1*

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

Affectieve dimensie: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

3.2.4 De leerlingen analyseren hoe genre-gerelateerde kenmerken de interpretatie van teksten in de bestudeerde klassieke taal beïnvloeden.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel.

*Conceptuele kennis

- Genre-gerelateerde kenmerken in functie van de behandelde teksten in de bestudeerde klassieke taal
- Functioneel gebruik van cesuurdoel 3.2.1*
- Stijlfiguren

*Procedurele kennis

- Herkennen van de dynamiek van tekstdoelen zoals een narratieve tekst met een persuasief of argumentatief doel of een diverterende tekst met een informatief of persuasief doel
- Aangeven hoe de genre-gerelateerde kenmerken zich verhouden tot de inhoud en hoe ze de interpretatie van een tekst beïnvloeden
- Functioneel gebruiken van cesuurdoel 3.2.1*

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Analyseren

3.2.6 De leerlingen analyseren de invloed van contextgegevens op de betekenis van diverse soorten teksten.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- De socio-culturele context waarin de teksten ontstonden

*Procedurele kennis

- Verbanden leggen tussen de betekenis van teksten en de socio-culturele context waarin de teksten ontstonden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Analyseren

3.3.1 De leerlingen onderscheiden overeenkomsten en verschillen tussen aspecten van de eigen maatschappij en cultuur en aspecten van maatschappijen en culturen waarin de bestudeerde klassieke taal werd gehanteerd.

Met inbegrip van kennis

***Conceptuele kennis**

- Enkele kenmerkende aspecten van de brede socio-culturele context waarin de bestudeerde cultuuruitingen ontstonden zoals op het vlak van dagelijks leven, leefomstandigheden, materiële cultuur, waarden, houdingen en overtuigingen, sociale conventies, ritueel gedrag, politieke en institutionele structuren
- Enkele kenmerkende aspecten van de eigen maatschappij en cultuur zoals op het vlak van dagelijks leven, leefomstandigheden, materiële cultuur, waarden, houdingen en overtuigingen, sociale conventies, ritueel gedrag, politieke en institutionele structuren
- Capita selecta uit domeinen zoals religie, rechtspraak, antropologie, natuurwetenschappen, kunst, filosofie, ethiek uit de eigen maatschappij en uit de maatschappij waarin de teksten ontstonden

***Procedurele kennis**

- Gebruikmaken van tekstuele en materiële bronnen
- Onderscheiden van overeenkomsten en verschillen tussen aspecten van de eigen maatschappij en cultuur en aspecten van maatschappijen en culturen waarin de klassieke taal werd gehanteerd

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Analyseren

3.3.2 De leerlingen reflecteren over normen, waarden en opvattingen uit de klassieke oudheid en latere periodes.

Met inbegrip van kennis

***Conceptuele kennis**

- Normen, waarden en opvattingen die aan bod komen naar aanleiding van de bestudeerde cultuuruitingen uit de klassieke oudheid en latere periodes
- Eigenheid en alteriteit van maatschappijen en culturen
- Inzicht in de verankering van normen, waarden, en opvattingen in een socio-culturele context
- Multiperspectiviteit

***Procedurele kennis**

- Reflecteren op normen, waarden en opvattingen die aan bod komen naar aanleiding van de bestudeerde cultuuruitingen uit de klassieke oudheid en latere periodes zoals door ze te vergelijken met normen, waarden en opvattingen die gangbaar zijn in de huidige socio-culturele context
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Evalueren

Affectieve dimensie: Open staan voor opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

Inhoud

1	Algemene inleiding	5
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	5
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	5
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	6
1.4	Differentiatie	7
1.5	Opbouw van de leerplannen.....	8
1.6	Tot slot	8
2	Situering	9
2.1	Samenhang met de eerste graad	9
2.2	Samenhang in de tweede graad	9
2.2.1	Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit	9
2.3	Plaats in de lessentabel.....	9
3	Pedagogisch-didactische duiding	9
3.1	Latijn en het vormingsconcept.....	9
3.2	Krachtlijnen	10
3.3	Opbouw.....	11
3.4	Leerlijnen.....	11
3.4.1	Samenhang met de eerste graad	11
3.4.2	Samenhang in de tweede graad	11
3.4.3	Samenhang met de derde graad.....	11
3.5	Aandachtspunten.....	11
4	Leerplandoelen	12
4.1	Inzicht in taal als systeem	12
4.2	Taalsysteem ter ondersteuning van leesvaardigheid	13
4.3	Leesstrategieën en elementair tekstbegrip	17
4.4	Tekstreflectie.....	19
4.5	Cultuurreflectie als uitdieping van lectuur	20
5	Lexicon	22
6	Basisuitrusting	23
7	Concordantie	23
7.1	Cesuurdoelen	25

